

Universitatea București
Facultatea de Litere
Master Cultură și Civilizație Ebraică
An I
Profesor lector : Anca Tudorancea
Student : Andra Dudea Paula Maria

Teatrul evreiesc din București

Teatrul Evreiesc din România are o tradiție de 146 de ani. El a fost inaugurat la 19 august 1876, la Iași, în vestita grădină de vară “Pomul verde” - grădina unei cârciumi - când artistul și scriitorul Avram Goldfaden (1840-1908) a pus bazele celui dintâi teatru evreiesc profesionist din lume, prezentând un spectacol cu propria sa trupă.

Acesta mărturisea în scrierile sale că voise să creeze un teatru idiș pentru a smulge masele din somnolența lor, să le facă cunoscută istoria lor și să trezească într-însele mândria națională. Teatrul idiș era o instituție culturală cu caracter laic, temut de ortodocși și criticat de reprezentanții evreilor asimilați, care vedeau în el un obstacol pentru emancipare.

Una dintre primele cronici la reprezentațiile lui Goldfaden purta semnătura celui mai de seamă poet român, Mihai Eminescu, care aprecia jocul actorilor ca “foarte bun”. După o serie de reprezentații, Goldfaden și trupa lui s-au

mutat la București, jucând și în orașele prin care treceau: Botoșani, Galați, Brăila. Succesul obținut l-a stimulat pe Goldfaden să creeze noi lucrări dramatice (printre altele, piesele istorice Sulamit, Iosif în Egipt, Iudith și Holofern), legate de cele mai adânc înrădăcinate tradiții culturale evreiești, din care a preluat mai toate elementele ce conțineau măcar un sâmbure de teatralitate.

Poziția istoricului Moses Schwartzfeld (1857-1943) a fost semnificativă în această privință, salutând crearea unui teatru, dar punându-i condiția să fie jucat în românește, să treacă de la jargon - idiș la limba țării.

De atunci, Teatrul Evreiesc s-a manifestat neîntrerupt în sfera culturii românești.

În 1930 Iacob Sternberg (1890-1973), un respectat regizor și producător de teatru cu o implicare profundă și constantă în teatrul idiș din România, a luat inițiativa creării unei organizații permanente dedicată dezvoltării teatrului evreiesc sub umbrela unei asociații - Jüdische Volksbühne. Sternberg a creat astfel Studioul de teatru idiș București, cunoscut sub numele de BITS.

Inițiativa în sine a fost de scurtă durată, dar a generat două producții deosebit de inovatoare regizate de Sternberg și proiectate de M. H. Maxy (1895-1971): **Noaptea în târgul vechi** și **Croitorul fermecat**.

Deși cele două producții au fost apreciate de critici și au atras multă atenție, asta nu au fost profitabile. În mai 1930, Sternberg a solicitat autorităților sprijin financiar pentru a-și continua programul teatral inovator, anexând un bilanț care a relevat un deficit considerabil. Răspunsul a fost un nu regretabil, în ciuda „calității artistice”.

O noapte în Piața Veche, București, 1930, foto I. Berman (ACSIER)

Teatrul evreiesc are un farmec aparte, este o formă de educație, iar educația este cel mai important lucru în evoluția unui popor. Și gluma evreiască este mai ascuțită, cântecele evreiești reprezintă o comoară de emoții și poezie.

Teatrul a fost întotdeauna în fruntea vieții culturale evreiești românești, dar în timpul celui de-al II-lea Război Mondial a devenit un adevărat mijloc de rezistență culturală și sfidare politică. Importanța sa pentru viața comunității evreiești românești în vremuri grele este de la sine înțeleasă.

Deschiderea și menținerea unui teatru evreiesc într-o țară condusă de extrema dreaptă sfâșiată de război a fost un act de disperare, dar și de curaj, care a meritat în final, pentru că mulți au supraviețuit prin refugiul în teatru, în artă și cultură.

Strada Baraș și Barașeum - 1930 - **Ilustrațiunea Evreiască**

Numele Barașeum provine de la figura celebră a evreului român: Yehuda ben Mordechai (Iuliu) Baraș.

Născut în 1815 într-o familie hasidică, în Brody, Galiția, începe în 1836 să studieze filozofia la Universitatea din Leipzig. În 1839 s-a transferat la Universitatea din Berlin unde a obținut licența în medicină în 1841. După o încercare eșuată de a se stabili în Moldova, unde autoritățile au refuzat să îi

acorde dreptul de a practica medicina, până la urma s-a stabilit în Țara Românească, unde a putut să se angajeze ca medic la Călărași, în 1842.

În 1845 s-a mutat la Craiova iar în 1852 a ajuns în sfârșit la București, unde a început predarea științelor naturii la Academia Sfântul Sava. În 1855 a devenit primul evreu profesor la o universitate din România, primind un post la București la Școala de Medicină și Farmacie.

În 1858 a înființat pe cheltuiala sa și în propria sa casă primul spital românesc pentru copii.

Un adevărat patriot român, prieten al lui C.A. Rosetti și Ion Heliade Rădulescu, apreciat de I.C. Brătianu, care l-a numit „cel mai important savant al națiunii sale” într-unul dintre discursurile sale parlamentare din 1878, Barasch a fost și primul jurnalist român evreu: a publicat prima revistă de știință în România, Isis sau Natura (1856-1859), și Israelitul Român (lansat în 1857 și activ de aproape 100 de ani).

A murit la București în 1863.

Prima mențiune a Casei „Iuliu Barasch”, sau Baraschium, ca sală de conferințe datează din 1879, când știm că Saniel Marcus a ținut o prelegere acolo despre khazari, care a fost și publicată. Mai târziu, la 25 octombrie 1882, s-au ținut o serie de prelegeri publice de către Moses Gaster (Importanța culturală a Talmudului), L. Schein/Lazăr Șăineanu (The Inchiziția), M. Stăureanu (Femeia israelită), Elias Schwarzfild (Libertatea individuală și Moses Schwarzfild (Evreii și Literatura Populară).

Clădirea fusese ridicată de Iuliu Barasch, care dorea să deschidă o clinică în ea, dar în cele din urmă a devenit un „centru comunitar cultural”. Ca atare, Baraschium a găzduit, de-a lungul timpului, evenimente artistice, academice și politice.

Când Moses Schwarzfild a inițiat, la 22 iunie 1886, Societatea de Istorie „Iuliu Barasch”, ce avea drept scop adunarea diverselor materiale legate de istoria și psihologia evreilor români (lucrări, documente, fragmente din lucrări literare și istorice, copii ale inscripțiilor pe pietre funerare, tradiții, culegeri de fabule, povestiri, legende etc.) și al căror prim președinte a fost M. Taubes și prim-vicepreședinte – Lazar Șăineanu, era firesc ca ședințele să aibă loc în clădirea ridicată de dr. Barasch.

În 1925, în timp ce „Societatea dr. Iuliu Barasch” era condusă de un medic și scriitor, Emil Dorian, Casa „Iuliu Barasch” de pe strada Biserica Udricani a fost renovată astfel încât să includă o sală de teatru, o bibliotecă, un ateneu popular și o policlinică.

Doar doi ani mai târziu, în noiembrie 1927, I. Valjan a deschis un „teatru de cartier” la Baraschium, cu sprijinul autorităților orașului.

Odată cu „legea Budișteanu” (general și politician 1838-1911), care a interzis artiștii evrei în teatrul românesc s-au creat probleme și pentru actorii români, care au venit la Barașeum.

Succesul spectacolelor de aici, în rândul publicului român a fost de înțeles luând în considerare atmosfera de Broadway adusă într-un București chinuit de război. Mulți spectatori și-au urmărit de fapt actorii preferați de la Savoy, Alhambra sau Cărăbușul.

Desigur, asta nu înseamnă că toate spectacolele organizate la Barașeum au fost bune sau că le-au plăcut tuturor.

În ciuda implicării sale inițiale în încercările de a deschide un Teatru Evreiesc la Sala Barașeum când legislația antievreiască interzisesese artiștii evrei în teatrele românești, celebrul jurnalist, scriitor și dramaturg Mihail Sebastian, notează în Jurnalul său din 1935-1944.

Notele sale din 26 februarie 1942 ne informează că în ultima lună, actorii evrei jucaseră o piesă - revistă la Barașeum, cu un box office imens. Biletele au fost vândute, integral, cu zece zile înainte.

Pentru a înțelege cât de activ și important pentru viața culturală a Bucureștiului a fost Barașeum, trebuie să menționăm că avea nu una, ci două săli: teatrul propriu-zis și studioul.

Știm, de exemplu, că programul Barașeum pentru săptămâna lunii martie, 1943 a inclus **Fata cu părul de aur** al lui Scarlat Froda, în montarea lui N. Stroe și pe muzica lui Elly Roman, cu Leny Caler ; **Rhythm and Melody**, un spectacol cu Joe Reiningher și surorile Gamberto acompaniați de muzică instrumentală modernă și orchestră; un concert al Orchestrei Simfonice Evreiești, dirijat de compozitorii Haim Schwartzman și Eugen Jose Singer la teatru ; **Interviu pe Note muzicale**, un spectacol umoristic-muzical de Iacobsohn și Edmond Deda, un concert de muzică modernă cu Alfredo Tomas și instrumentiști evrei - orchestră, un concert de sonete, introdus de Alfred Mendelsohn, cu soliștii B. Bernfeld la vioară și Radu Negreanu la pian, , **Gală de dans** cu Clara Wolf și orchestra Haim Schwartzman la studio (plus o nouă comemorare a scriitorul I.L. Peretz la Sinagoga Mare).

Mai departe în război, în săptămâna 16-23 aprilie 1943, iubitorii de teatru au putut vedea la Sala Barașeum: **Tipke Faier**, o comedie muzicală cu Adina Podeanu; **Ce fac eu după-amiaza?**, fantezie muzicală de Elly Roman; **Fata cu părul de aur**, cu Leny Caler; **The Flaxes**, comedie muzicală cu N. Stroe; Music hall Barascheum: Benny și Norris din Folies Bergeres; iar la Barașeum Studio: **De la glumă la glumă**, umor și muzică cu Ion Pribeagu și Nican.

Barașeum rămâne așadar un caz unic în Europa celui de-al Doilea Război Mondial.

În anul 1948, Teatrul Evreiesc din București a devenit instituție de stat.

Între anii 1954-1955 clădirea a fost renovată în forma care s-a păstrat până astăzi. Sala de spectacole are 200 de locuri, instalație de sunet și de climatizare, instalație de translație prin supratitrare, fiind folosită și ca sală de conferințe și simpozioane. În foaietul teatrului au loc dese vernisaje de expoziții de artă, lansări de carte etc.

De atunci și până astăzi, scena din strada Dr. Iuliu Barasch a prezentat peste 200 de premiere.

Un repertoriu bogat, ce cuprinde adaptări scenice după operele marilor reprezentanți ai literaturii idiș (Șalom Alehem, I.L. Peretz, Mendele Mocher Sforim, Isaac Bashevis Singer, Ephraim Kishon), piese ale unor clasici ai dramaturgiei evreiești (S. Ansky, Iacob Gordin, H. Leivik), ale unor dramaturgi evrei din România (Mihail Sebastian, Aurel Baranga, Alexandru Sever, Dumitru Solomon) și din lume (Arthur Miller, Israel Horovitz, Mario Diamant), precum și ale unor iluștri autori din dramaturgia universală (Moliere, Lessing, Ibsen, Bertolt Brecht, Lion Feuchtwanger, Max Frisch, Friedrich Dürrenmatt, Arnold Wesker), a oferit largi posibilități de afirmare unor actori de seamă. Sevilla Pastor, Beniamin Sadigursky, Dina König, Lia König, Mauriciu Sekler, Isac Havis, Samuel Fischler, Mano Rippel, Benno Popliker, Seidy Glück, Sonia Gurman, Eugenia Balaure, Leonie Waldman Eliad, Theodor Danetti au fost nume importante ale Teatrului Evreiesc de Stat, care și-au ilustrat bogatele resurse interpretative nu numai în dramă și comedie, ci și în spectacole muzicale, căci, prin tradiție, actorul evreu joacă, dansează și cântă.

Această tradiție o continuă azi Rudi Rosenfeld, Maia Morgenstern, Ior adăugându-li-se Roxana Guttman, Nicolae Călugărița, Andrei Finți, Cornel Ciupercescu, Natalie Ester, Geni Brenda, Mihai Ciucă, Luana Stoica, Mircea Drîmbăreanu, Marius Călugărița.

În ultimul sfert de veac, Teatrul Evreiesc de Stat a efectuat câteva apreciate turnee în S.U.A., Canada, Israel, Germania, Austria, Rusia, Elveția, Franța, Grecia, luând parte și la o serie de manifestări internaționale.

De asemenea, Teatrul Evreiesc de Stat a organizat și găzduit, în 1991 și 1996, Festivalul Internațional al Teatrului de Limbă Idiș.

În anul 2002, a fost coorganizatorul Festivalului Național al Teatrelor Minoritare din România, iar în anul 2003 a fost coorganizator și gazdă a primului Festival de Cultură Idiș din Europa. În anul 2017, Teatrul Evreiesc de Stat a organizat și găzduit prima ediție a Festivalului Internațional de Teatru Idiș TES FEST, ajuns deja la a patra ediție.

La 145 de ani de istorie și aproape șapte decenii de activitate ca instituție de stat, singurul ansamblu de acest gen cu existență neîntreruptă, Teatrul Evreiesc de Stat din București are un profil distinct, reprezentativ atât pentru mișcarea teatrală din România, cât și pentru peisajul contemporan al artei scenice de limbă idiș.

Vechea zicală evreiască spune: idișul nu se vorbește, ci se cântă. Nevorbitorii de idiș sunt sensibilizați de muzicalitatea acestei limbi, iar vorbitorii o numesc cu drag: mame-lushn – limba mamei.

Laureatul premiului Nobel pentru literatură - Isaac Baashevis Singer - spunea: „unii vor găsi în idiș expresia cea mai fidelă a bucuriei și a pioșeniei, dragostea de viață, așteptarea lui Mesia, răbdarea și înțelegerea pentru defectele ființei umane. Umorul specific idișului este ancorat în mulțumirea pentru orice zi trăită, gratitudinea pentru orice succes și dragoste de oameni. A fost limba martirilor, cabaliștilor, cizmarilor și rabinilor – bogată în amintiri pe care omenirea nu le va uita niciodată. Idișul umil și visător este idiomul optimiștilor.”

Teatrul Evreiesc de Stat (TES), continuator al primului teatru evreiesc profesionist din lume, creat de Avram Goldfaden în 1876 la Iași, este preocupat de păstrarea și valorificarea moștenirii culturale evreiești de expresie idiș.

TES caută, prin spectacolele sale, să identifice noi forme de expresie a spiritului limbii idiș, caută să dezvolte și să propage imaginea unică și incomparabilă a culturii evreiești. Limba idiș este un instrument la care trupa teatrului apelează cu toată dragostea și simpatia încercând să transmită cât mai mult din neegalabila admirație pe care i-o poartă.

Bibliografie :

1. Revista de Istorie a evreilor din România - nr. 2 (18) - 2017 - *The Barascheum Phenomenon in World War II Romania* - autor Felicia Waldman
2. *100 ani de Teatru Evreiesc în România* - Israil Bercovici, Ed. Integral 1998
3. *Evreii în România 1866 - 1919. De la excludere la emancipare* - Carol Iancu , Ed. Hasefer 2019.
4. <https://teatrul-evreiesc.com.ro>

